

EVA ŽABERL

Odnos med vero in politiko: stališče Cerkev do svetnih resničnosti

V prispevku predstavljam odnos med vero in politiko na ravni, ki zadeva vsakega kristjana. Tako politika kot vera zavzemata pomembno mesto v človeških življenjih. Čeprav mnogi mislijo, da sta si nasprotni, opazimo skupne točke; obe nosita isti smisel: dobro človeka in najvišja možna kvaliteta njegovega življenja. Skozi zgodovino njunega odnosa bomo preverili, kako ena na drugo vplivata danes in na kakšen način sta povezani. Zgodovinskost tega odnosa zaznamujeta tako monizem kot dualizem, kar nakazuje na njegovo vihravost. Če sta si bili posvetna in javna oblast v prvih letih našega štetja nasprotni, sta bili kasneje eno. Vse to je ključnega pomena pri razumevanju uradnih stališč Cerkev danes. Na njih so vplivali tudi pogledi modernega sveta. Za enotno ekleziologijo še vedno potrebujemo nekatere definicije, a vera in politika morata, po vernikih, sodelovati v znamenju harmonije. Ključne besede: politika, vera, kristjani, cerkev, država

Skozi tisočletja se je odnos vera – politika močno spreminjal. Če smo ju v nekaterih momentih zgodovine doživljali kot eno, sta v drugih doživeli strogo ločitev. Moderni svet je, hkrati z znanostjo in razvojem tehnologije, s seboj prinesel bolj zapletene konstrukte tudi na tem področju. Današnje vprašanje po definiciji razmerja med vero in politiko ne pričakuje preprostega odgovora. Za vsakega sledilca Cerkvi pa je pomembno, da ta odnos razume, saj ni le kristjan, pač pa tudi državljani (volivec), ki v luči vere nosi svojo državljansko odgovornost.

POLITIKA

Da bi razumeli, kaj v življenju državljanov in (ne)nazadnje tudi kristjanov predstavlja politika, moramo razumeti, kaj ta sploh je. Ta pojem težko razložimo zgolj z enega vidika. Beseda je izpeljana iz grške besede *polis*, ki označuje mesto ali mestno državo, in besede *polites*, kar pomeni državljani, meščani ali rojak.¹ Po SSKJ-ju je prvi pomen besede politika »urejanje družbenih razmer, odločanje o njih s pomočjo države in njenih organov« (SSKJ 2014), v nadaljevanju pa zajema tudi delovanje političnih strank in njihov medsebojni boj za oblast, urejanje odnosov

med državami ter urejanje razmer na določenih državnih področjih (SSKJ 2014). Politika je: »dejavnost državnih oblasti za ureditev družbe v najširšem smislu, temeljnega položaja človeka in družbenih skupin, institucij in odnosov med njimi, t. i. človekova tretja dimenzija; 2. načrtovanje in način upravljanja države, stranke; 3. dejavnost državnih oblasti na različnih področjih (zunanja ~, notranja ~, gospodarska ~); 4. splošna usmerjenost države, stranke; 5. dejavnost in odnosi države v mednarodnih razsežnostih, urejanje in vzdrževanje odnosov med državami; 6. nauk (spretnost) o upravljanju države in državnih zadev« (Veliki slovar tujk 2002).

Leksikon politike jo razloži v širšem in ožjem pomenu. V ožjem pomenu govorimo o aktivnosti države oz. njenem delovanju. V širšem pomenu pa zadeva vsako »družbeno relevantno delovanje oz. funkcioniranje, ki ima za svoj smoter urejanje osnovnega socialnega položaja ljudi oz. družbenih grupacij« (Sruk 1995, 256). V različnih obdobjih in teorijah se povezuje z racionalnim delovanjem, ki teži k urejanju določene skupnosti ali njenih elementov, z nasilnim vsiljevanjem volje političnega subjekta nasproti odporu volje drugih, z institucijami, ki predpostavljajo pravilnost političnega delovanja (katerih običajno ravnanje ni povezano izključno z voljo posameznika), z državo kot ključno institucijo politike, z možnostjo oblikovanja in zastopanja interesov ter z zavestnim ustvarjanjem zgodovine.

Definicija politike je umetnost možnega in relativnega. Sorge (1994) govori o Politiki z veliko in politiki z malo začetnico. Takšno poimenovanje poudarja razliko med profesionalno vejo politike in politiko, ki označuje vsakdanje življenje državljanov neke države in njihovo samostojno organiziranje. Sruk (1995, 256) politiko v ožjem pomenu označi kot tisto, ki zadeva delovanje države, pa tudi vse tiste dejavnosti, ki so na njo naravnane. V širšem pomenu besede pa politika predstavlja vso delovanje, ki je naravnano na družbeno korist (npr. urejanje socialnega položaja

posameznikov ali skupin). Tako poznamo politiko na različnih družbenih ravneh, in sicer v določeni družbi (državi), na meddržavni ali mednarodni ravni.

Če povzamemo in zreduciramo politiko na njen osnovni namen, v ospredje stopi človek, družabno bitje, ki se z drugimi povezuje v takšne in drugačne strukture. Politika sama po sebi ne dosega svojega cilja, dokler človeku ne omogoči boljše kvalitete življenja.

POLITIKA JE V SLUŽBI ČLOVEKA

Politika je v službi človeka in vpliva na njegovo dobrobit. Predpogoj za njeno uspešnost je, da je v ospredju on/ona kot državljan/državljanka. Slediti mora etičnim in moralnim načelom, predvsem pa mora biti njen interes skupno dobro, in ne dobro posameznikov ali peščice. Aristotel človeka opredeli kot ‚po naravi politično bitje‘ oz. ‚politično žival‘ zaradi njegove družbene, državotvorne narave. Človekova biološka narava terja rodbino (iz najosnovnejše družbene celice: mož – žena), ki pa končno pripelje do države. Tudi žival je politična žival, a človeka razločijo njegova zmožnost govorjenja, razum in zmožnost biti srečen. Ta težnja se izraža v oblikovanju države in daje potrebo po etični filozofiji. Etika je za Aristotela nauk o krepostih – o značajskih dolžnostih ali moralnih spretnostih, ki jih mora imeti državljan. Človekove moralne dolžnosti so politično opredeljene, kar lahko razumemo kot tradicionalno družbeno določenost vlog. Pri Aristotelu so državne obveznosti hkrati tudi moralne. To je država, v kateri vlada pravičnost. V njej je srečnost najvišji cilj. Srečnosti pa ni brez kreposti, ki lahko edina pripelje do najvišjih dobrin. Za Aristotela je etika del politične filozofije (Stres 1996, 22–28).

Tako etika kot politika sta utemeljeni s strani človeka in njegove družbene narave. Obe zadevata človekovo življenje ter dobita smisel v njegovem ravnanju, načinu in kakovosti življenja. Pri tem je merilo

etičnosti vedno skupno dobro, upoštevajoč njegovo dostojanstvo, ki je obče veljavno za vse državljane, ne glede na status, spol, spolno usmerjenost ali imetje. Ob tem mora politika delovati na tak način, da zagotavlja spoštovanje človekovih pravic, pri čemer jo vodijo etična načela in moralne norme. Glede na njeno pomembnost vsak državljan nosi odgovornost pri kreiranju svojega okolja tudi na politični ravni.

Politika se (z vidika človeka) z etiko sreča v njenem aplikativnem vidiku. Njena teoretična spoznanja ponese na novo raven, kjer se prilagajajo dotični družbi in njenemu življenju. Tako zavzema svojo obliko v praksi, kjer igra vlogo posredovalca za skupno dobro. Opozarja na moralno dolžnost politikov oz. države do družbe. Obema je cilj skupno dobro. Etika (kot filozofska veda) utemeljuje človekova dejanja in hotenja glede na skupno dobro vseh posameznikov. Sloni na predpostavki, da je človek družbeno bitje. Podobno se zgodi pri politični filozofiji. Ta (na isti predpostavki) preučuje pojavne oblike človekovega življenja v skupnosti (Stres 1996, 22).

Človeka od živali loči nagona želja po vzpostavljanju struktur. Te pa se odvijajo tako na politični, kulturni kot verski ravni.

VERA IN KULTURA

Etiko razumemo tudi kot del kulture človeka v momentu njegovih življenjskih vrednot. Da bi definirali odnos med vero in politiko, moramo pod drobnogled naprej vzeti odnos med vero in kulturo. Ob tem ne smemo zanemariti zgodovinskih dejstev, ki so pripeljale do današnjega stanja.

Prvotno širjenje krščanstva je za svoje delovanje nujno potrebovalo tudi kulturo. Evangeljsko sporočilo se je v prvih nekaj letih po Kristusu izražalo skozi besede tujih narodov, kar je omogočilo širjene Kristusove besede v nekrščanskem okolju. Preden so bili na velikih ekumenskih koncilih določeni verski simboli, so njegovo vstajenje od mrtvih razlagali tako skozi židovsko kot helenistično

kulturo. Takšna prilagodljivost mora kot lastnost evangeljske besede obstajati tudi danes (in večno), saj iz nje nastajajo plodni stiki med kulturami narodov in cerkev.

Takšna inkulturacija je odprt proces, ki vključuje pozitivni vidik določene kulture, v katerem kultura napreduje do popolnega sprejemanja resnice, ki je v Kristusu. V tem smislu evangelij ni bil prilagojen določeni miselnosti ali navadam neke kulture do te meje, da bi bil omejen zgolj nanjo. »Pravi smisel inkulturacije je torej v tem, da priznamo, kako je odnos vera-kultura nujen in bistveni pogoj za evangelizacijo, da ni krščanskega služenja svetu brez odprtega in odkritega soočanja s kulturami, brez prizadevanja, vnašati vero in evangelij v zgodovino in navade tistih, ki jim želimo oznanjati Kristusa.« (Sorge 1994, 17–18) Inkulturacija prvotnega krščanstva je simbol dialoga med Cerkvijo in narodi (njihovimi kulturami ipd.).

Sporočilo o Jezusu Kristusu se je najprej začelo širiti v znamenju dualizma: prvi kristjani so zavračali vsakršno politično angažiranje, hkrati pa so bili ob tem mnogi prepričani, da moraš, če želiš Kristusovo sporočilo razumeti v polnosti, oditi v puščavo. Zavračali so vojaške dolžnosti, kar pomeni, da so raje izbrali mučeništvo kot sodelovanje s takratno posvetno (politično) oblastjo. Zgodnjekrščanska naravnost do javnih oblasti je bila zaznamovana z občutki sovražnosti in odtujenosti do poganke oblasti (Mastnak 2001). V srednjem veku opazimo navzočnost delovanja Cerkve na vseh področjih: kulturnem, socialnem, političnem in institucionalnem, kar je vodilo v t. i. krščansko družbo. Cerkev in država sta bili eno, nasprotniki vere so bili nasprotniki države. Svetna oblast je bila podrejena duhovni. Krščanstvo je postalo politični načrt in opredeljen vzorec družbe.

Nastanek modernega sveta ta vzorec spremeni – vera ne posega več na polje političnega in obratno. Politika odklanja podrejenost duhovni razsežnosti, v ospredju ni več vernik, pač pa državljan (človek). Čeprav takšno krščanstvo ni v polnosti

izpolnjevalo poslanstva Cerkve, saj ima ta za svoj namen ohraniti svojo svojskost v celoti, se Cerkev in družba dopolnjujeta. Pripomogla je do mnogih napredkov človeka, kljub temu da je takšna oblika združitve na drugi strani doprinesla k nekaterim nesprejemljivim oblikam izkoriščanja vere v oblastne namene. Vse to je pripeljalo do preloma enotnosti med vero, politiko in kulturo, ki je bila značilna za srednji vek. Faze preloma lahko opazimo v humanizmu, renesansi, reformaciji, razsvetljenstvu in francoski revoluciji. Nekateri sledi hrepenenja po srednjeveškem krščanstvu so vidne še danes. Prehod v moderni svet je teologe postavil pred mnoge izzive. Ostalo je veliko vprašanj, ki so nujno potrebovala odgovor, za trenutek se je zdelo, da se Cerkev ne more zediniti in jasno izraziti enotnega mnenja.

POLITIKA V SLUŽBI ČLOVEKA PO BOŽJEM NAČRTU

Politika in druge zemeljske resničnosti so usmerjene tako, da služijo človeku po načrtu Boga Stvarnika.

V odgovor na vprašanja modernega sveta je papež Janez XXIII. leta 1962 sklical 2. vatikanski koncil, a žal pred njegovim koncem umrl. Zaključil se je leta 1965 pod vodstvom Pavla VI. Spoznanja, do katerih je pripomogel koncil, so na novo definirala odnos vera – kultura. Model 'srednjeveškega krščanstva' ni bil več mogoč. Te postavke so zgodovinske in teološke narave, zahtevale so novo sintezo.

Moderni svet, ki je v ospredje postavil človeka, pri tem pa izključil Boga, in mu kot absolutno najvišji vrednoti obljubil popolno srečo v samozadostnosti, svojih ciljev (v celoti) ni dosegel. Človeku ni uspel zagotoviti ohranitve lastnega dostojanstva in spoštovanja njegovih neodtujljivih pravic, predvsem pa miru v srcu in duši. Zgolj znanost mu ni zmogla ponuditi vsega, kar za svoj obstoj in srečo potrebuje. Posledica tega je družba, ki jo zaznamuje brezbriznost do sebe, sveta in drugih, hkrati pa jo teži nihilizem, izguba

smisla in vrednosti življenja. Cerkev tokrat poleg napak in opravičevanja skrajno pesimističnih pogledov preteklosti, ki so padli nanjo, svetu priznava tudi lastne zasluge.

Kljub temu da današnji (moderni) svet še ni dosegel harmoničnega ravnovesja, za katerim stremlje človek, Cerkev priznava njegove dosežke glede kulturnega, civilnega in človeškega napredka. Hkrati pa ta čas prinaša povečano število vojn, ustvarjanje nove vojaške tehnologije, enormno število ljudi, ki živijo pod pragom revščine ali brez vode ipd. Vse to je pripeljalo človeka v ponovno iskanje presežnosti.

2. vatikanski koncil je postavil tri teološke postavke, ki zahtevajo zrelejši odnos med vero, kulturo in politiko ter presegajo srednjeveški model krščanstva. Cerkev ni več 'popolna družba', pač pa skrivnost. Ker je ta presežnega izvora, se ne more poistovetiti z nobeno partikularno kulturo. To presega, ko jo vodi k celovitemu humanizmu. Osnova za novo inkulturacijo sta oznanjevanje Božje besede in verska vzgoja. Krščansko razodetje ni kultura, saj je sama zgodovinskost razodetja že sama po sebi navzoča v Božjem načrtu odrešenja: učlovečenje Božje besede se udejanja v edini zgodovini sveta. Kulturo kljub temu potrebuje in jo hkrati tudi navdihuje. Model Cerkve postane posredovanje tega učlovečenja Božje besede in njenega poslanstva v zgodovini (posredovanje in širjenje evangelija).

Koncil so zaznamovala tudi teološka razmišljanja o avtonomiji in laičnosti zemeljskih resničnosti (npr. politika, kultura). Bog kot Stvarnik je po svoji lastni volji zemeljskim prvinam dal lastno vrednost, cilje in sredstva. A kljub temu gre pri njih za ustvarjene resničnosti, zato nimajo absolutne vrednosti – ne morejo biti same sebi cilj. Najvišji cilj, h kateremu je usmerjeno vse zemeljsko delovanje, je Bog. Vseeno pa imajo vse svetne resničnosti svojo lastno vrednost, zemeljske in z naravnimi sredstvi dosegljive cilje. Te človek svobodno ustvarja in oblikuje po svoji lastni volji in razumu, da doseže svoj nadnaravni in najvišji cilj.

Politika in druge zemeljske resničnosti so usmerjene tako, da služijo človeku po načrtu Boga Stvarnika. Človek je ob tem primoran spoštovati njihovo (zemeljsko) avtonomijo, hkrati pa jih ne sme postavljati za absolutne (brez višjega načrta) (Sorge 1994). Koncilski pogled na razmerje med vero in politiko, državo in Cerkvijo se sklada s sodobnimi demokratičnimi teorijami, ki se dotikajo države v njenem odnosu do civilne družbe in njene dolžnosti, da ščiti človeka in njegove temeljne pravice. Cerkev v ospredje postavlja človeka in njegove pravice ter dostojanstvo (Stres 2001).

Cerkev razume politiko kot kompleksnost razmišljanj, ki so usmerjena v skupno dobro. V ta proces so vključeni posamezniki, stranke, združenja itn., katerih naloga je prepoznati družbene dileme v imenu skupnega dobrega in po potrebi predlagati razprave, kljub temu da današnji svet zaznamuje brezbržnost. Politika postane prostor srečanja posameznih družbenih subjektov, ki se želijo dogovoriti o etičnih, pravnih, ekonomskih in drugih temah (Štuhec 2009). Ko Cerkev govori o sebi kot o delu pravne državne ureditve, zgrajene na spoštovanju človekovih pravic in dostojanstvu, priznava, da ima vsak človek kot posameznik in oseba temeljno pravico izbrati sebi lastno vero, za katero se odloči po lastni vesti in presoji. »Državljanji imajo pravico, da sprejmejo duhovno delovanje, s katerim jim Cerkev prihaja naproti« (Stres 2001).

Nova sinteza vere in politike (kulture) mora biti pluralistična in laična, sad sodelovanja med ljudmi različnih korenin in področij. Cerkev, »katere moč ni v človeški oblasti in privilegijih ljudi, temveč v radikalnosti evangelijskega pričevanja; ki kulture ne podreja veri, da bi jo uporabila v konfesionalne namene, temveč navdihuje vse kulture, da jih odpre za celostno vizijo o človeku ter pri tem upošteva laičnost in upravičeno raznolikost političnih izbir; ki nikomur ne vsiljuje resnice, vendar jo vsem ponuja, ne da bi omejevala svobodo vesti« (Sorge 1994, 40).

Dognanja, do katerih je prišel 2. vatikanski koncil, dajejo nove razsežnosti zemeljskim resničnostim. Vernika spodbuja k politični angažiranosti, pri tem pa ne misli zgolj na tisto očitno angažiranost v strankarskem smislu, pač pa tudi v smislu kulture – tiste politike, ki se dotika vsakdanjega načina življenja. Cerkev namreč ni samo vez med človekom in Bogom. Življenje vernikov skuša hkrati oplemenititi tudi na drugih področjih (moralna, socialna opora itd.).

POLITIČNA KULTURA

Ko govorimo o politični kulturi, mislimo na tisto področje politike, ki se tiče vsakdanjega življenja posameznika v družbi (skrb za socialo, prostovoljno delo in ostale dejavnosti družbe – nasproti političnih strank in ustanov). Kljub bojem, ki so zaznamovali odnos vere in politike skozi zgodovino, vloga Cerkve (tako v preteklosti kot danes) zaradi njenega socialnega značaja ni zanemarljiva.

Aktivnost vernikov v politiki zaznamuje samoiniciativa laikov, ki delujejo po lastnih načrtih. A Cerkev kot tista, ki je tesno povezana z verniki in stiskami njihovega vsakdanjega življenja (v imenu boljših življenjskih pogojev), spodbuja svoje vernike v politično dejavnost (Sorge 1994). Za to obstajajo tudi antropološki, zgodovinski in teološki razlogi. »Sodelovanje za bolj človeško družbo je sestavni del verskega in misijonskega poslanstva.« (Štuhec 2009) Opazimo lahko, da prihaja do metodoloških napak, ko skušamo krščanske vrednote preslikati v politični svet. Te pripeljejo do nihanja med monizmom in dualizmom, ki zaznamujeta razvoj odnosa katoličanov do stališč, ki se tičejo zemeljskih resničnosti.

Zaradi neprimernih metod, na podlagi katerih je bila Cerkev prisotna in navzoča v svetnih, zemeljskih resničnostih in dejavnostih, se ponovno pojavi dualizem. Vera in politika doživita strogo ločitev. Moč je opaziti dve skrajnosti, v katere se lahko zaplete kristjan pri udejstvovanju v političnem smislu.

Za moderni svet je značilno, da so vse dejavnosti ločene od drugih, specializirane in iščejo lastno metodologijo. Od modernega sveta dalje človekove dejavnosti usmerja en cilj ali merilo, ki ga je mogoče oceniti. To je značilno tudi na področju razvoja znanosti in tehnologije. Vzporedno s to delitvijo prihaja tudi do delitve religioznega in posvetnega (Stres 2001). Iz teološkega vidika ima ločitev Cerkve in države svoje korenine že v novozaveznem pojmovanju razlike med Božjim kraljestvom in posvetno državo. Transcendentni Bog je (izhajajoč iz judovsko-krščanskega teizma) postavljen na onstran sveta, nadzemeljski. Cerkev predstavlja duhovno območje, kjer (svetna) državna oblast ni pristojna. Vse evropske države priznavajo avtonomijo Cerkvi. Država se ne vmešava v cerkveno delovanje, kar je logična posledica dualizma modernega sveta – ločitve med cerkveno in posvetno oblastjo. Ne gre pa prezreti pomembne spremembe v odnosu med državo in civilno družbo, ki posledično vpliva tudi na odnos med državo in religijo (Stres 2001). Primerna sinteza med vero in politiko poteka na ravni skupnosti. Kristjan se mora pri svojem političnem udejstvovanju lotiti iskanja rešitev v luči vere, da bo lahko pripomogel k boljši družbi (Sorge 1994). Moderni svet zaznamuje svobodna izbira vere.

SKLEPNE MISLI

Kljub vsej svoji zgodovinski kompleksnosti, ki jo s seboj prinaša odnos med vero in politiko, lahko med bibličnim in modernim pogledom poiščemo vzporednice. »Ti, o kralj, kralj nad kralji, ki ti je Bog nebes dal kraljestvo, moč, oblast in slavo.« (Dan 2,37) Starozavezni stavek iz Danielove knjige opisuje, kako svetu vlada človek, ki vlada po Božjem načrtu. Ta pojav vzporednosti lahko utemeljujemo v pojavu modernega sveta: obračanju nazaj k transcendentnemu. Slednje verjetno v vsej svoji polnosti – transcendentni Bog, ki človeka presega – ne bo nikoli več

zaživel. Čas je, da Bog in človek zaživita v harmoniji.

Dobro za človeka in človeštvo bi bilo, da bi bilo prvine krščanstva (kot so npr. moralne vrednote) vedno moč zaslediti v politiki. Tako Cerkev kot država morata biti v službi človeka. Vsak kristjan je tudi državljani in kot tak nosi odgovornost pri kreiranju svojega okolja tudi na politični ravni.

Še vedno so možne različne ekleziologije, ki nastanejo iz različnega razumevanja cerkvenih stališč in dogem. Na tem področju čaka strokovnjake postavljanje mnogih definicij, kjer aktivno vključujejo tudi laike. Kljub temu pa je glavni smisel in namen zemeljskih resničnosti razjasnjen: del krščanske etike in morale mora veljati tudi v politiki, na to pa vplivajo kristjani – predvsem laiki, ki so hkrati tudi verniki s svojimi stališči in načinom življenja. Ne pa uradna Cerkev.

LITERATURA

- Mastnak, Tomaž. 2001. Posvetna in duhovna oblast v zgodovini zahodne politične misli. *Država in Cerkev izbrani zgodovinski in pravni vidiki: mednarodni posvet* 21. in 22. junija 2001.
- Snoj, Marko. 2003. s. v. »Politika«, v *Slovenski etimološki slovar. Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2014), s. v. »Politika«.
- Sorge, Bartolomeo. 1994. *Kristjani in politika*. Ljubljana: Župnijski urad Lj.-Dravljje.
- Sruk, Vlado. 1995. *Leksikon politike*. Maribor: Obzorja.
- Stres, Anton. 1996. *Svoboda in pravičnost*. Celje: Mohorjeva družba.
- Stres, Anton. 2001. Razmerje med državo in Cerkvijo Teološki in filozofski vidik. *Država in Cerkev izbrani zgodovinski in pravni vidiki: mednarodni posvet* 21. in 22. junija 2001.
- Štuhec, Ivan. 2009. Politika. V: Ivan Janez Štuhec in Anton Mlinar, ur. *Leksikon krščanske etike*. Celje, Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba. [Elektronska izdaja].
- Štuhec, Ivan. 2009. Volk in ovčji kožuh. *Veter v megli: komentarji in predavanja, 2000-2012*. Ljubljana: Družina.

¹ Beseda politika je prevzeta preko sodobnih evropskih jezikov; nemško Politik, francosko politique, angleško politics in latinsko (ars) politica je nastalo iz grškega izraza politike (tekhne), kar vsebuje ženski spol pridevnika politikos, državen, javen, političen, državljanski, izpeljanega iz grškega izraza polites, državljani, polis, mesto, mestna država (Snoj 2003).